

Προσχέδιο έργου Ανάδειξης των Καταλόγων και της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου (Δεκέμβριος 2008)

<< Η διάσωση της συσσωρευμένης Ορθόδοξου Βυζαντινής βιβλιογραφίας στο διηνεκές της ζωντανής και αδιάλειπτους παράδοσης >>

Απώτερος Σκοπός

Η επιστημονική ομάδα του Προγράμματος Βυζαντινής Βιβλιογραφίας (με έδρα τις Κάτω Χώρες) πρόκειται να εργαστεί για την πλέον αξιόπιστη και πρακτική υλοποίηση των αναφερόμενων στόχων, την αναδιοργάνωση της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου και των καταλόγων της.

Κύριος σκοπός και αποστολή

Ο κύριος σκοπός και αποστολή του Έργου Ανάδειξης των Καταλόγων και της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου [EABK] είναι να κάνει την πλούσια βιβλιογραφία της Ιεράς Μονής Καρακάλλου πιο προσιτή στο κοινό, ούτως ώστε να αναδειχθεί η πραγματική αξία των πανάρχαιων θησαυρών με τρόπο οργανωμένο σε νέους καταλόγους, καθώς και η αναδιάταξη των τευχών των βιβλιοθηκών. Η κίνηση αποσκοπεί στην ενθάρρυνση των σπουδών των πρωτογενών πηγών της Ορθόδοξης μοναστικής ζωής στο εγγενές της περιβάλλον, δηλαδή μέσα στα ίδια τα κτίσματα της Ιεράς Μονής και παράλληλα με την Εκκλησιαστική ζωή της μοναστικής κοινότητας.

Ανάδειξη των Κωδικών και της Μοναστικής ζωής

Το Έργο Ανάδειξης των Καταλόγων και της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου διενεργείται αυτόνομα, ωστόσο αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για την ανάδειξη των Βυζαντινών Κωδικών και των πρακτικών της Ορθόδοξης καθημερινής μοναστικής ζωής. Η Ιερά Μονή Καρακάλλου εντάσσεται στην Αθωνική Πολιτεία και ενδιαφέρεται, ως εκ τούτου, για την εναρμόνιση του συγκεκριμένου έργου σε σχέση με αντίστοιχα έργα αναδείξεως Καταλόγων και Βιβλιογραφίας άλλων Ιερών Μονών του Αγίου Όρους.

Ιδιαίτερη σημασία του Έργου

Η ιδιαίτερη σημασία του Έργου Αναδείξεως των Καταλόγων και της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου έγκειται στο ότι ξεκίνησε ως πρωτοβουλία των ίδιων των μοναχών και ότι διέπεται από τη Νέα Ορθόδοξη Ακαδημαϊκή Προσέγγιση στα Βυζαντινά Χειρόγραφα (βλ. Κύριος σκοπός και αποστολή). Επιπλέον το έργο πρόκειται να διεξαχθεί εν παραλλήλω της εκκλησιαστικής ζωής και ασκητικής παράδοσης της Ιεράς Μονής, και συγκεκριμένα στα πλαίσια

του πνευματικού και διανοητικού περιβάλλοντος των αρχαίων Κωδικών, το οποίο θεωρείται άκρως διδακτικό και ενδιαφέρον τόσο από **εσωτερικής** (οι εκκλησιαστικές πρακτικές στην πνευματική και μοναστική ζωή) όσο και από **εξωτερικής** σκοπιάς (οι πρακτικές και τυπικές διαστάσεις των Κωδικών). Κατά συνέπεια, η καθοδήγηση, η νουθεσία, και η απτή αρωγή της Ιεράς Μονής είναι καθοριστική για την επιτυχή εκτέλεση του έργου. Η εργασία της επιστημονικής ομάδας του Προγράμματος Βυζαντινής Βιβλιογραφίας έγκειται στην αναδιοργάνωση της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου και στην κωδικοποίηση των χειρογράφων μέσα φυσικά στα όρια της παράδοσης και των κανόνων της Ιεράς Μονής.

Τοποθεσία των Κωδικών και της Βιβλιοθήκης στην Ιερά Μονή

Η Αρχαία Βιβλιοθήκη βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από το Καθολικόν (ο ιερός ναός στο κέντρο της μονής), και συγκεκριμένα ακριβώς στο υπόγειο όπισθεν του Καθολικού, και η λειτουργία της είναι συνδεδεμένη με την ευαγγελική (όπως εξηγεί ο Ηγούμενος Παύλος της Ιεράς Μονής Καρακάλλου: «Ο Μοναχισμός είναι η τέλεια έκφραση της πνευματικότητας των Ευαγγελίων», στο *Αγκυροβολημένος στον Θεό* του Κ. Καβάρνου 1973, σελ. 165), εκκλησιαστική, και ασκητική ζωή της μοναστική κοινότητας, και οι κώδικες και οι συλλογές των χειρογράφων αποτελούν ζωντανές αποδείξεις αυτής ακριβώς της ζωής. Οι συλλογές των Κωδικών φυλάσσονται επίσης κατά παράδοση στο ίδιο το Καθολικόν και στο Σκευοφυλάκιον του Ιερού Ναού. Η Νέα Βιβλιοθήκη βρίσκεται σε διαφορετικό μέρος της Ιεράς Μονής σήμερα.

Οι Θησαυροί της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής

Η Βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής Καρακάλλου περιλαμβάνει τις εξής τρεις συλλογές:

1. Η Αρχαία Συλλογή Βυζαντινών χειρογράφων [9^{ος} έως 19^{ος} αιώνας]
2. Η Παλαιά Συλλογή των Βυζαντινών και Ελληνικών Εντύπων [από τον 15^ο αιώνα]
3. Η Νέα Συλλογή Βυζαντινών και Ελληνικών Έντυπων Εκδόσεων και άλλες Δημοσιεύσεις (οι συλλογές 1-2 και η συλλογή 3 βρίσκονται σήμερα σε διαφορετική τοποθεσία)

Ιστορική αναδρομή της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής

Η Ιερά Μονή Καρακάλλου και η Βιβλιοθήκη κατασκευάστηκε τον 10^ο/11^ο αιώνα μ.Χ. Στην πολύχρονη ιστορική της διαδρομή διακρίνονται οι εξής φάσεις:

- Η *πρώτη φάση* απεικονίζεται στα αρχαία Βυζαντινά χειρόγραφα που χρονολογούνται από τα Πρωτοχριστικά Βυζαντινά χρόνια έως και την Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως στα μέσα του 15^{ου} αιώνα
- Η *δεύτερη φάση* γίνεται εμφανής στην Παλαιά Συλλογή των Βυζαντινών Εντύπων, που χρονολογούνται από την Ύστερη Βυζαντινή περίοδο έως

την Εισαγωγή της Τυπογραφίας στα τέλη του 18^{ου} αιώνα / αρχές του 19^{ου} αιώνα.

- Η τρίτη φάση αναγνωρίζεται στην Νέα Συλλογή των Βυζαντινών και Ελληνικών εκδόσεων, που αντιστοιχούν στα Νεότερα και Σύγχρονα χρόνια, από τον 18^ο αιώνα έως και τη σημερινή εποχή, συμπεριλαμβανομένων και των πρόσφατων εκδόσεων των συγχρόνων μας γερόντων και των πνευματικών Πατέρων του Αγίου Όρους και άλλων.

Η πρόταση της Ενοποίησης των αρχαίων και νέων συλλογών

Η βασική ιδέα του σχεδίου αναδιοργάνωσης αφορά την ενοποίηση των κατακερματισμένων **παλαιών** συλλογών (χειρόγραφα και αρχαία έντυπα) και των **σύγχρονων** συλλογών (σύγχρονες σειρές εκδόσεων των μοναχών του μοναστηριού) της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου, παράλληλα με την δημιουργία αναγνωστηρίου για την μελέτη και αναζήτηση σε κώδικες και τεύχη, στο κυρίως υπόγειο της Ιεράς Μονής, όπισθεν ακριβώς του Καθολικού.

Πιθανή έδραση και οργάνωση των Κωδικών και των τευχών

Στο μέσον του κεντρικού κτηρίου θα μπορούσε να δημιουργηθεί το αναγνωστήριο, όπου και θα είναι διαθέσιμα τα υπάρχοντα βιβλία/σειρές τευχών, οι κατάλογοι, οι βιογραφίες, τα εισαγωγικά έργα στην Βυζαντινή και Εκκλησιαστική Λογοτεχνία, εγκυκλοπαίδειες της Εκκλησίας και του Χριστιανισμού, Λεξικά, κ.α., και Ορθόδοξα, Βυζαντινά, Ελληνικά, και Δυτικά έντυπα. Στα γύρω δωμάτια, στην αριστερή και την δεξιά μεριά, θα βρίσκονται αποθηκευτικοί χώροι για τα χειρόγραφα, αρχαία έντυπα, και νεότερα/σύγχρονα βιβλία και σειρές τευχών. Ένας ψηφιακός κατάλογος πρόκειται να εγκατασταθεί με σκοπό να παρέχει πληροφορίες αναφορικά με τα χειρόγραφα και τις άλλες συλλογές.

Κωδικο-λειτουργικά χαρακτηριστικά των Βυζαντινών χειρογράφων

Οι θησαυροί της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Καρακάλλου ανακλούν τη διαχρονική και αδιάλειπτη παράδοση της Βυζαντινής λογοτεχνίας και τις βαθιές τις ρίζες στη Βιβλική και Πατερική συγγραφική παράδοση, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως **κωδικο-λειτουργική**, δηλαδή η εξωτερική και εσωτερική διαμόρφωση και οργάνωση των Βυζαντινών κωδικών διέπεται από τους λειτουργικούς κανόνες και χρήσεις, είτε άμεσα μέσω της χρησιμοποίησής των στα Ιερά Μυστήρια είτε έμμεσα μέσω της ατομικής μελέτης των από τους μοναχούς στα κελιά τους.

Πρωτεύων σκοπός και πλαίσιο των Νέων Καταλόγων

Η βασική αποστολή της επιστημονικής ομάδας του Προγράμματος Βυζαντινής Βιβλιογραφίας είναι η δημιουργία των νέων καταλόγων σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή βασιζόμενη στις συλλογές των αρχαίων Βυζαντινών

χειρογράφων (κατάλογος Λάμπρου: 279 κώδικες). Η ψηφιοποίηση των καταλόγων των έντυπων εκδόσεων θα ακολουθήσει εν ευθέτω χρόνω.

Κατάλογοι της Βιβλιοθήκης

Με βάση τις υπάρχουσες γνώσεις μας, η Αρχαία Συλλογή των χειρογράφων αποτελείται από τρεις καταλόγους:

1. φάκελοι αρχείων φυλαγμένοι σε ένα κουτί
2. χειρόγραφος κατάλογος με σχόλια σε κόκκινο χρώμα (σημειώσεις, αλλαγές, ενημερώσεις κ.α.)
3. η έντυπη έκδοση του καταλόγου Λάμπρου

Η Παλαιά συλλογή των έντυπων κωδικών περιέχει δύο καταλόγους:

1. φάκελοι αρχείων φυλαγμένοι στο ίδιο κουτί με τους χειρόγραφους κώδικες
2. ένας ξεχωριστός χειρόγραφος κατάλογος

Οι Νέες συλλογές των Βυζαντινών και Ελληνικών Έντυπων Εκδόσεων και άλλων Δημοσιεύσεων δεν έχει ακόμα συνταχθεί σε καταλόγους ή βρίσκεται ενδεχομένως προς το παρόν σε στάδιο απογραφής.

Προτεινόμενη διαδικασία (βήμα προς βήμα) σύνταξης των καταλόγων

1. Πρώτη προπαρασκευαστική δράση: Αναγνώριση της τοποθεσίας και των πρακτικών φύλαξης

Η σημερινή τοποθεσία των κωδικών, οι πρακτικές φύλαξης στις προθήκες/ράφια, η θέση τους, η αρίθμησή τους, η ταυτοποίηση των τίτλων τους κ.ο.κ είναι απαραίτητο να καταγραφεί και να συνταχθεί σε υπομνήματα.

2. Πρώτη απογραφή ολόκληρης της συλλογής των χειρόγραφων κωδικών

Με βάση τους υπάρχοντες καταλόγους:

- Ο κατάλογος Λάμπρου που περιγράφει τους κώδικες στην Βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής Καρακάλλου
- Έγγραφος κατάλογος της Ιεράς Μονής Καρακάλλου (στην αρχαία βιβλιοθήκη) με επιπρόσθετες σημειώσεις σε κόκκινο χρώμα στο περιθώριο
- Κουτί με παλαιούς φακέλους αρχείων, ενδεχομένως κάποιος αρχαίος κατάλογος

3. Πρώτος έλεγχος της φυσικής παρουσίας των χειρόγραφων κωδικών

Αυτή η εργασία είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί με την βοήθεια τουλάχιστον δύο μοναχών.

Σημείωση: Σκευοφυλάκιο; Καθολικόν/Κυριακόν; Αποθηκευτικοί χώροι αρχαίων τευχών;

3. Σύνταξη των Νέων Καταλόγων και Περιγραφικού Σχεδίου (κωδικο-λειτουργικού)

4. Ψηφιοποίηση των Νέων Καταλόγων για τους καταλόγους της Ιεράς Μονής Καρακάλλου

Ευρύτερες δραστηριότητες αναφορικά με την φύλαξη, οργάνωση, και δημιουργία κατάλληλων συνθηκών προστασίας του υλικού.